

УДК 101.1:316

Рябека О. Г.,
кандидат політичних наук, доцент, Національний
педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), bvp51@ukr.net

ВРЕХІТ У ДЗЕРКАЛІ ПРОВІДНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО ПЛАНЕТАРНОГО СВІТУ

З позицій соціальної сингулярності розглянуто переструктурування планетарного світу і вплив на нього референдуму у Великій Британії щодо її виходу зі складу ЄС, формалізовано чотири тенденції сучасного процесу глобалізації і подано їх природні продукти, що у процесі соціальної взаємодії породжують мультиплікаційний ефект з атрактором науково-технічного прогресу, параметром порядку – Планетарною особистістю і родовим продуктом – Світовим суспільством знань.

Ключові слова: *брехіт, планетарний світ, соціальна сингулярність, глобалізація, атрактор, параметр порядку, мережеве суспільство, інформаційне суспільство, організоване суспільство, Світове суспільство знань.*

Метою цієї статті є кинути аналітичний погляд на майбутній устрій планетарного світу після завершення інтенсивної фази саморозгортання сучасного глобалізаційного процесу, що нині втягнув у свій вир усі його складові і формує власну конфігурацію нашого життєустрою. І попутно оцінити спробу Великої Британії вийти зі складу ЄС та її вплив на гальмування даного мегапроцесу.

Звернення до праць філософів, політологів, культурологів і істориків доводять, що у сучасному світі, пронизаному глобалізаційними процесами, глобалізм і регіоналізація, або глобалізм і диференціація, або інтеграція і дезінтеграція виступають як два альтернативні шляхи розвитку, що детермінуються об'єктивними чинниками. Але яким же шляхом піде розвиток світу і всієї системи міжнародних відносин, яка модель світоустрою стане найбільш адекватною викликам конкретної історичної епохи? Пошуки відповідей на ці питання не випадково хвилюють вітчизняних і зарубіжних учених і політиків.

До цього дискурсу ми відносимо фундаментальні філософські, політологічні, культурологічні, історичні узагальнення від «Логічних дослідів» С. Гуссерля (1900 р.) до «Історії Західного мислення» Р. Тарнаса (1991 р.). Сюди ж ми відносимо такі фундаментальні праці, як «Протестантська етика і дух капіталізму» М. Вебера, «Процес» Ф. Кафки, «Незадоволення культурою» З. Фрейда, «Повстання мас» Х. Ортеги-і-Гассета, «Осягнення історії» А. Тойнбі, «Втеча від свободи» Е. Фромма, «Буття і ніщо» Ж. Сартра, «Розмова на путівці» М. Хайдеггера, «1984 р.» Дж. Оруелла, «Феномен людини» Тейяр-де-Шардена, «Політика досвіду» Ленка, «Межі зростання» Д. Медоуза, «Способи створення світу» Гудмена, «Філософія і дзеркало природи» Роргі, «Третя хвиля» О. Тоффлера, «Організоване суспільство» В. Андрущенко, «Криваве століття» М. Поповича тощо.

Поза сумнівом, «внутрішній погляд» на історію ХХ століття складався і з участю таких відомих філософів, культурологів і політиків, як О. Шпенглер, К. Барт, Б. Рассел, Т. Манн, К. Ясперс, К. Поппер, П. Сорокін, А. Швейцер, Г. Маркузе, Зб. Бжезинський, Ж. Дерріда, І. Пригожин, М. Попович і багатьох інших, чії праці назавжди ввійшли в історію науки і культури, привідкрили в них невідомий ще пласт природної чи людської реальності.

Але спонтанність сучасних глобалізаційних процесів, особливо у антропогенному контексті, ставить нас перед необхідністю застосування до аналізу трансформаційних процесів оригінальних методологічних інструментів і використання нових методик аналітичних процедур, оскільки швидкість процесів збільшилась у декілька разів. У цій площині має перевагу процедура мейнстриму, тобто, визначення генерального напрямку саморозгортання соціального світу, а не окремі кроки окремих країн, як наприклад, спроба Великої Британії вийти зі складу ЄС.

Ми вважаємо за доцільне у справі оцінки перспектив саморозгортання планетарного світу звернутися до такого методологічного інструменту як сингулярність і поглянути на планетарний світ у той момент, коли цей феномен може остаточно вийти за межі існуючої раціональності в повсякденному бутті і звичного нам жорсткого державного, навіть з елементами розширеної участі громадськості, управління. Практично усі, хто

вважає, що сингулярність буде, припускають, що вона станеться в цьому столітті, і багато хто упевнений, що це швидше за все станеться впродовж декількох десятиліть.

Термін «сингулярність» запозичений, як відомо, у математиків і астрофізиків, які використовують його при описі космічних чорних дір і в деяких теоріях початку всесвіту, – точка з нескінченно великою щільністю і температурою і нескінченно малим об'ємом. Математична сингулярність (особливість) – точка функції, значення в якій прагне до нескінченності, або інші подібні «цікаві» точки – особливості функції.

Одними з фундаментальних відкритих питань щодо сингулярності є питання про її існування, час настання і темпи зростання технологічних змін. Екстраполяція деяких тенденцій показує, що сингулярність може статися до 2020 року; можливо, що дату слід переглянути і наближити до 2018 або навіть 2016 року, якщо покладатися на саму останню оцінку Дені Едера про те, що час подвоєння потужності комп'ютерів припав до 9 місяців на вересень 2002 року, – і вона має бути дуже раптовою, що характерно для природи гіперекспоненціальної кривої.

Технологічна сингулярність – передбачувана точка в майбутньому, коли еволюція людського розуму в результаті розвитку нанотехнології, біотехнології і штучного інтелекту прискориться до такої міри, що подальші зміни призведуть до виникнення розуму з набагато більш високим рівнем швидкодії і новою якістю мислення.

За деякими припущеннями сингулярність повинна настати близько 2030 року (наприклад, так вважає Вернор Віндж). Якщо проекстраполювати закон Мура, виявиться, що приблизно в той же час обчислювальна потужність комп'ютерів порівняється з головним мозком людини.

Технологічна сингулярність – це гіпотетичний момент у майбутньому, коли технологічний розвиток стане настільки стрімким, що графік технічного прогресу зробиться практично вертикальним. Ця концепція уперше була запропонована В. Вінджем, який вважає, що якщо ми зуміємо уникнути загибелі цивілізації до цього, то сингулярність станеться через прогрес в галузі штучного інтелекту, інтеграції людини з комп'ютером або інших методів збільшення розуму.

Посилення розуму, на думку В. Вінжа, в якийсь момент призведе до позитивного зворотного зв'язку: розумніші системи можуть створити ще розумніші системи і зробити це швидше, ніж первинні конструктори-люди. Цей позитивний зворотний зв'язок швидше за все виявиться таким сильним, що впродовж дуже короткого проміжку часу (місяці, дні або навіть усього лише години) світ перетвориться більше, ніж ми можемо це уявити: він несподівано виявиться населеним надрозумним створіннями. Це час життя і творіння, за нашим баченням і ідеологією розвитку планетарного світу, Планетарної особистості.

Самопородження Планетарної особистості (Інтермена) з її синергетичним мисленням, космополітичним світоглядом і космополітичною ідеологією, оригінальною інтернеткультурою, що потребує якісного забезпечення науковими знаннями і наявності інтенсивного соціального спілкуванні на основі розвиненої організаційної культури або соціальної взаємодії з іншими особистостями у горизонті становлення єдиного інформаційного забезпечення життєдіяльності, що має бути побудована на раціонально організованих смислах, інтенсивно відбувається вже сьогодні.

З поняттям сингулярності часто пов'язують ідею про неможливість передбачити, що буде після неї. Постлюдський світ, який у результаті з'явиться, можливо, буде таким чужим для нас, що зараз ми не можемо знати про нього абсолютно нічого. Єдиним виключенням можуть бути фундаментальні закони природи, але навіть тут іноді допускається існування ще не відкритих законів (у нас доки немає теорії квантової гравітації) або не до кінця зрозумілих наслідків з відомих законів (подорожі через просторову червоточину, створення «всесвітів-немовлят», подорожі в часі і т.п.), за допомогою яких постлюди зможуть робити те, що ми звикли вважати фізично неможливим. Соціальна сингулярність настає у момент, коли планетарна спільнота, породивши соціальний світ, загубить контроль над ним і перейде у невідому для нас фазу буття.

То що ж можна передбачити у стані сучасного планетарного світу на порозі соціальної сингулярності? Відповідь наша полягає у тому, що ніхто не може відмінити дію природних процесів і ніхто не може знищити їх продукти. Інша справа, що саме явище сингулярності готується і проявиться на останньому етапі як кінцевий результат, тобто як мультиплікаційний ефект, взаємодії саме цих процесів і продуктів.

За нашими спостереженнями нині діє чотири закономірності саморозгортання планетарного соціального світу, що вирують у сучасному глобалізаційному процесі і ведуть у просторі XXI століття до становлення онтологічної, інформаційної і організаційної єдності планетарної спільноти, тобто системно охоплюють становлення мережевої морфології якісно нової світосистеми, наповнення її функціонування якісно новими знаннями або смислами, що виводить на перший план культуру і духовне виробництво і, нарешті, вибудовує оригінальну організаційну форму, що відома нам як планетарний соціальний організм, у структурі якого усі підсистеми життєзабезпечення планетарної людини набувають властивостей органів, здатних до самовідтворення і саморегуляції у межах соціального цілого.

У ході попередніх досліджень виявлено, що тенденція до онтологічної єдності планетарної спільноти полягає у тому, вона кількісно змінюється у бік укрупнення організаційних структур (ЄС, Південноамериканський Союз, Євразійський Союз та ін.), а якісно – завдяки зміні властивостей структури, що від стану осередковості, тобто утвореної сукупністю окремих національних держав, переходить до стану мережевості.

Атрактором становлення онтологічної єдності планетарної спільноти є Світовий ринок, що завдяки своїм компонентам (ринку товарів, послуг, капіталу, технології, інформації і міжнародному пересуванню людей, у першу чергу робочої сили) сформує протягом XXI століття нові зони економічного розвитку. Йдеться передусім про структури геополітичного походження, а саме: Південноамериканський Союз, Євразійський Союз і низку інших організаційних утворень, що претендують на особливий статус у політико-економічному просторі планети.

Параметрами порядку онтологічним розвитком структури Світового суспільства є, на нашу думку, соціальні мережі Інтернет, Facebook, LinkedIn, Твітер, Vkontakte, нові форми радіозв'язку, від голосового

повідомлення мобільного телефону до SMS, WiFi і WiMax та ін. Це означає, що сьогодні ми ще не уявляємо у повній мірі структуру і обсяг параметрів порядку, завдяки яким можемо впливати на структуру і властивості мережевого суспільства. Бурхливий розвиток IT-технологій ще не завершився і не усі новинки інструментарію інформаційної доби реалізовані. Поява у просторі Інтернету телеканалів, наприклад телеканалів «112 Україна», «Россия 24» та інших, є чи не найбільш яскравим тому підтвердженням.

Кінцевим продуктом фазового переходу є мережеве суспільство як соціальна структура, ґрунтована на мережах, керованих інформаційно-комунікаційними технологіями, ґрунтованими на мікроелектроніці і мережах комп'ютера, які генерують, обробляють і розподіляють інформацію через системи мереж. Мережеве суспільство на сьогодні ще не охоплює увесь планетарний простір, але складає ядро світової соціальної структури і проявляє тенденцію до швидкого поширення.

З'ясовано, що тенденція до становлення інформаційної єдності планетарної спільноти полягає у переході від локально замкнених інформаційних обмінів між учасниками планетарного життя до створення органічної єдності у формі універсального суспільства знань, органічна цілісність якого забезпечується інформаційним метаболізмом, що живиться семантикою ноосфери. Структурно інформаційна цілісність утворюється завдяки інформаційному обміну смислами, у якому беруть участь людина і суспільство, що обмінюються між собою і зовнішнім середовищем генетичною, фенотипічною, фенотипічною, структурною, комунікативною, управлінською інформацією.

Атрактором цієї тенденції є соціальні комунікації, що забезпечують соціальну взаємодію людей між собою за допомогою обміну текстами, що циркулюють каналами соціальних комунікацій, особливо Інтернету і ЗМІ. Сила їх кратологічного впливу на людину прирівнюється впливу істини і грошей. Це призводить до того, що соціальний вплив спадкової аристократії поступається впливу менеджерів і експертів. У просторі організаційної діяльності з'являються менеджери планетарного масштабу: мова йде про меритократію, ноократію, раціократію, інетократію, нетократію, езократію та інші.

Параметром порядку у цьому горизонті структурних і функціональних перетворень є наукові знання про планетарне буття, універсальним інструментом – планетарна мова завдяки смислам, що закладені у її семантичні одиниці, а саме: ідеалам суспільного розвитку. Мова Інтернету нині є більш впливовим засобом організаційного мислення і організаційної поведінки, ніж традиційні силові методи управління поведінкою людини. Посилення протягом XXI століття організаційної ролі знаннєвого компоненту у бутті планетарної спільноти настільки відчутна, що коли науковці заговорили про формування суспільства знань як першого етапу становлення інформаційного суспільства, то його сприймають нині без будь-якого заперечення з боку пересічної людини.

Кінцевим продуктом цієї тенденції є інформаційне суспільство. Його становлення реалізується завдяки інформаційному метаболізму, що притаманний якісно новим утворенням – живим системам, оскільки забезпечує їх життєдайність і аутопоезис, тобто самовідтворення, а це притаманно функціональним (польовим) системам

наприклад соціальним організаціям окремих країн. Свідченням про становлення якісно нової польової структури – планетарного соціального організму – є самопородження окремих його органів, наприклад Світового громадянського суспільства, Світової держави, Світового уряду, Світового банку, МВФ, Світового Суду та інших.

Окремою складовою у цій площині можна вважати становлення мовної єдності планетарної спільноти. Раніше ми так не вважали і тому цей факт не виокремлювали у низці попередніх публікацій. Але зараз приходиться усвідомлення того, що інформаційна єдність надто широке поняття і у ньому слід виокремлювати складові. Це як у гідросфері планети виокремлювати, наприклад, океани, моря, річки, озера та інші відносно самостійні водні ресурси.

Мовна цілісність планети вимальовується нині надто потужно, щоб на неї не звертати увагу. Саме англійська мова стає мовою міжнародного спілкувати, мовою Інтернету, мовою соціальних комунікацій у повсякденному житті і туризму, нарешті, мовою міжнародного протоколу.

Тенденція до становлення організаційної єдності планетарної спільноти полягає у переході від нині діючих національних систем державного управління і місцевого самоврядування до становлення органічної системи Світової влади, що розкладається на чотири складові: недержавну владу Світового громадянського суспільства, Світову законодавчу владу, Світову виконавчу владу і Світову судову владу; на демократичних засадах породжує Світову державу з головним виконавчим органом – Світовим урядом, єдиною нормативно–

правовою системою у формі загальноцивілізаційної системи цінностей, планетарної моралі і Світового права.

Права і свободи особистості людини є лакмусовим папірцем демократичності глобалізаційного процесу у сфері організаційного буття планетарної спільноти. Як нові види Світової влади технологічно народжуються і закріплюються у організаційному бутті планетарної спільноти на початку XXI століття, ми розглянемо далі, але ця тенденція однозначно веде до становлення якісно нової системи управління соціальним світовим розвитком і сприяє подальшому саморозгортанню алгоритму саморегуляції цілісної світосистеми.

Демократія проявляє себе у цьому контексті як параметр управління у ході самопородження нового світоустрою. Саме вона забезпечує поки стихійний розподіл Світової влади у організаційній матриці планетарного життя між матеріальним і духовним виробництвом, між монополією вибудуваними і агресивно налаштованими на світове панування господарськими утвореннями, між окремими національними державами і їх військово–політичними блоками. Зворотним боком за таких умов є загострення проблеми переусвідомлення у контексті глобалістики явищ свободи і волі людини, її колективних утворень.

Кінцевим продуктом є організоване суспільство (за В. Андрущенком), у якому раціонально розподілена Світова влада. Існує також якісно новий розподіл Світової влади між Світовою державою (державною

Таблиця 1

Провідні тенденції, аттрактори і параметри порядку та їх продукти у структурі сучасної планетарної світосистеми

	Провідні тенденції у горизонті	Атрактор	Параметри порядку	Продукти
1	Генетичної (морфологічної, структурної) основи світосистеми	світовий ринок	соціальні мережі (інфраструктура і IT–технології)	Онтологічна єдність: мережеве суспільство
2	Функціональної основи світосистеми	соціальна комунікація (соціальна взаємодія)	смилогенез (планетарне знання (ноосфера) і планетарна мова)	Інформаційна єдність: метаболізм, що забезпечує життєдайність світосистеми, перетворення її у планетарний соціальний організм (інформаційне суспільство)
3	семантичної основи світосистеми	Смисл мовної взаємодії	наука, культура, освіта	Мовна єдність планетарної спільноти (Світове суспільство знань)
4	організаційної основи світосистеми	демократія	Світова влада	Кратологічна єдність: розподіл Світової влади між Світовою державою і Світовим громадянським суспільством (організоване суспільство)
5	Глобалізаційний процес як к суперечності між: 1) інтеграційними і дезинтеграційними процесами, 2) глобалізацією і глокалізацією організаційних структур	науково–технічний прогрес	Планетарна особистість людини	Планетарне суспільство

владою: законодавчою, виконавчою і судовою) і Світовим громадянським суспільством (недержавною владою).

Встановлено, що три вищезгадані глобалізаційні процеси, що відбуваються у горизонті структури, функціональних можливостей і організаційної взаємодії, зливаються у єдиний процес трансформаційних перетворень світосистеми, в основі якої лежить процес соціального метаболізму, що обслуговує якісно новий тип організації життєдіяльності планетарної спільноти – Світове суспільство знань, що має, як мінімум, три виміри: 1) онтологічний (структурний, генетичний) з кінцевим продуктом – мережеве суспільство (за М. Кастельсом); 2) функціональний з кінцевим продуктом – інформаційне суспільство (за Р. Лейном); 3) кратологічний – кінцевим продуктом – організоване суспільство (за В. Андрущенко) (див. Таб. 1).

Мультиплікаційний ефект саморозгортання планетарного світу полягає у тому, що атрактори, до яких ми віднесли світовий ринок, соціальну комунікацію, смисл мовної взаємодії, розширення демократії, у своїй сукупності є нічим іншим, як науково-технічним прогресом. Він нам відомий був і до цього, але на теперішньому етапі ми виділили у його структурі інші елементи, що стали провідними джерелами у горизонті інформаційної доби розвитку планетарного людства.

Незважаючи на надзвичайно велику швидкість соціальних змін до появи порогу сингулярності, параметром порядку буде залишатися особистість людини, оскільки планетарний світ – це її матеріалізований внутрішній соціальний світ, і тому вона має бути їх володаркою і повелителькою аж до моменту «бунту» породженого нею світу проти неї самої ж. Це означає, що після того, як ми пройдемо поріг соціальної сингулярності, планетарне людство ввійде у постлюдський світ. Планетарний світ перетвориться більше, ніж ми можемо це уявити, і несподівано виявиться населений надрозумними створіннями.

На цьому фоні будь-які кроки, на кшталт референдуму у Великій Британії щодо виходу її зі складу ЄС, по суті нічого не змінюють. Такі кроки мають значення для політичної сфери, що нині є потужним гальмом на шляху до становлення планетарного суспільства, оскільки чіпляються за останки національного і живлять містечкові інтереси. На противагу цьому явищу слід розглядати створення нині ШОС, що об'єднує у цілісність низку країн азійського регіону у нову економічну, соціальну, політичну, а згодом і у специфічну військову структуру – цілісність континентального масштабу.

Отже, постлюдський світ, який у результаті сучасних глобалізаційних тенденцій з'явиться, можливо, буде таким чужим для нас, що зараз ми не можемо знати про нього абсолютно нічого. Єдиним виключенням можуть бути фундаментальні закони природи, але навіть тут іноді допускається існування ще не відкритих законів (у нас доки немає теорії квантової гравітації) або не до кінця зрозумілих наслідків з відомих законів (подорожі через просторову червоточину, створення «всесвітів-немовлят», подорожі в часі і т.п.), за допомогою яких постлюди зможуть робити те, що ми звикли вважати фізично неможливим. А пророцтва мислителів збуваються, як відомо, майже на сто відсотків.

Закономірно перед сучасною теоретичною думкою постає питання про Світове суспільство знань і його функцію у еволюційному розвитку планетарної спільноти. Що воно собою знаменує? Воно завершує планетарний

період буття людини? Воно є перехідною ланкою між планетарним і космічним буттям людини? Воно є само по собі космічною формою буття людини? І де тоді шукати поріг соціальної сингулярності? Це нагальні питання, на які ще треба відповісти.

Ryabeka O. G., PhD in Political Science, Associate Professor, National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), bvp51@ukr.net

Brexit in the light of major globalization trends of the modern planetary world

The article studies the restructuring of planetary world from the perspective of social singularity, formalizes four tendencies of the modern globalization process and provides their natural products, which in the process of social interaction generate the multiplier effect with the attractor of the scientific and technological progress, order parameter – Planetary personality and generic product – Global society of knowledge.

Keywords: *brexit, planetary world, social singularity, globalization, attractor, order parameter, network society, information society, organized society, Global society of knowledge.*

Ryabeka O. G., кандидат политических наук, доцент, Национальный педагогический университет им. М. П. Драгоманова (Украина, Киев), bvp51@ukr.net

Brexit в зеркале ведущих тенденций глобализации современного планетарного мира

С позиций социальной сингулярности рассмотрено переструктурирование планетарного мира и влияние на него референдума в Великой Британии относительно ее выхода из состава ЕС, формализованы четыре тенденции современного процесса глобализации и поданы их естественные продукты, что в процессе социального взаимодействия порождают мультипликационный эффект с аттрактором научно-технического прогресса, параметром порядка – Планетарной личностью и родовым продуктом – Глобальным обществом знаний.

Ключевые слова: *brexit, планетарный мир, социальная сингулярность, глобализация, аттрактор, параметр порядка, сетевое общество, информационное общество, организованное общество, глобальное общество знаний.*